

कक्षा – द्वादशी
संस्कृतम् (ऐच्छिकम्) कोड सं. – (022)
अङ्कयोजना उत्तरसङ्केताश्च - 2024-25

समयः – होरात्रयम्

पूर्णाङ्काः – 80

अवधातव्यम् -

1. अस्याम् अङ्कयोजनायां प्रदत्तानि उत्तराणि निदर्शात्मकानि सन्ति । प्रदत्तानि उत्तराणि अतिरिच्यापि सन्दर्भानुसारम् अन्यानि उत्तराणि भवितुम् अर्हन्ति ।
2. यदि छात्रः अतिरिक्त-प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखति तर्हि छात्रहिताय यत्र अधिकाः अङ्काः दातुं शक्यन्ते तादृशानां प्रश्नानां मूल्याङ्कनं करणीयम् । यथा चित्रवर्णने पञ्चवाक्यानां लेखनम् अभीष्टं परं छात्रः यदि सप्तवाक्यानि लिखति तर्हि तत्र केवलं प्रथम-पञ्चवाक्यानां न अपितु यानि वाक्यानि शुद्धानि, तेषां मूल्याङ्कनं करणीयम् । (अयं नियमः एकादश्यां कक्षायाम् अपि पालनीयः ।)
3. अनुच्छेदे श्लोके वा आधारिताः प्रश्नाः अवबोधात्मकाः सन्ति । अतः विद्यार्थिनः अनुच्छेदे प्रदत्तशब्दानां स्थाने समभाव-पर्यायवाचि-शब्दानां प्रयोगं कर्तुं शक्नुवन्ति । तदर्थम् अङ्काः देयाः । यदि विद्यार्थिनः उत्तरदान-समये समुचितानां विभक्तीनां वचनानां प्रयोगं न कुर्वन्ति तर्हि अंशतः अङ्काः कर्तनीयाः न तु सम्पूर्णाङ्काः ।
4. त्रुटिपूर्णवर्तन्यै व्याकरणात्मक-प्रयोगाय च अनुपाततः अङ्काः कर्तनीयाः न तु सम्पूर्णाङ्काः ।
5. आंशिक-दृष्ट्या समुचितेभ्यः उत्तरेभ्यः अपि अङ्काः देयाः ।
6. 'ख' खण्डे (रचनात्मक-कार्ये) वाक्यरचना प्रमुखा न तु वाक्यसौन्दर्य-तत्त्वम् । अतः आंशिकवाक्यशुद्धये अपि अङ्काः देयाः ।
7. प्रश्ननिर्माणस्य प्रश्ने ½ अङ्कः वाक्यलेखनाय अस्ति, ½ अङ्कश्च प्रश्नवाचकचिह्नाय । परं सम्यक्-प्रश्ननिर्माणं यदा स्यात्तदा एव प्रश्नवाचकचिह्नस्य कृते अङ्काः प्रदेयाः ।

खण्डः - 'क'

अपठित-अवबोधनम् 10 अङ्काः

1.	अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत – (अ) एकपदेन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) वैद्यः (ख) गुरुकुलवासिनाम् (ग) सुविख्यातम् (आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) गुरुकुले सर्वे तदा भोजनं कुर्वन्ति, यदा ते तीव्रक्षुधाम् अनुभवन्ति । यदा तेषां भोजनेन तृप्तिः भवति, ततः पूर्वम् एव ते भोजनं त्यजन्ति । एतदेव गुरुकुलवासिनां	10 1×2=2 2×2=4
----	---	--------------------------------------

	<p>स्वास्थ्यस्य रहस्यम् अस्ति ।</p> <p>(ख) छात्राः गुरुकुले विविधविद्यापारङ्गतेभ्यः गुरुभ्यः अनेकान् विषयान् पठन्ति स्म ।</p> <p>(ग) अस्वस्थाः/ रुग्णाः नराः औषधं सेवन्ते ।</p> <p>(इ) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत-</p> <p>यत्र रोगः तत्र वैद्यः / स्वास्थ्यस्य रहस्यम् अथवा अन्यदपि किमपि समुचितं शीर्षकं छात्राः लेखितुं शक्नुवन्ति ।</p> <p>(ई) निर्देशानुसारम् उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत- (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(क) (ii) भवान्</p> <p>(ख) (iv) स्वस्थाः</p> <p>(ग) (i) संस्था</p> <p>(घ) (ii) अस्ति</p>	<p>1</p> <p>1×3=3</p>
<p>खण्डः - 'ख'</p> <p>रचनात्मक-कार्यम् 10 अङ्काः</p>		
2.	<p>भवती वरेण्या बैंगलूरुनगरे एकस्मिन् छात्रावासे वसति । मात्रा लिखितपत्रेण भवती ज्ञातवती यद् भवदनुजः ऋतांशः चलभाषियन्नस्य अतिप्रयोगं करोति । अस्य यन्नस्य अतिप्रयोगः सर्वथा हानिकरः एव इति तं बोधयितुं मञ्जूषायां प्रदत्तसङ्केतानां सहायतया अनुजं प्रति पत्रमेकं लिखतु ।</p> <p style="text-align: center;">अथवा</p> <p>भवान् उद्गीथः द्वादशकक्षायाः छात्रः अस्ति । स्वविद्यालये संस्कृतसम्भाषण-शिविरम् आयोजयितुम् इच्छति । एतदर्थम् अनुमतिं प्राप्तुं प्रधानाचार्यं प्रति मञ्जूषायां प्रदत्तसङ्केतानां सहायतया पत्रमेकं लिखत ।</p> <p>छात्राः पूर्णं पत्रं लेखिष्यन्ति । शुद्धपत्राय पूर्णाङ्काः प्रदेयाः । व्याकरणसम्बद्ध-दोषेभ्यः आंशिकरूपेणैव अङ्काः कर्तनीयाः न तु पूर्णाः ।</p>	1×5=5
3.	<p>प्रदत्ततथ्यानां सहायतया अधोलिखितं विषयम् अधिकृत्य संस्कृतेन अनुच्छेदं लिखत -</p> <p>विषयम् आधृत्य छात्राः सरलम् अनुच्छेदं लेखिष्यन्ति । विषयसम्बद्धतायै 2½ अङ्काः भाषिकशुद्धतायै च 2½ अङ्काः दातव्याः ।</p> <p style="text-align: center;">अथवा</p> <p>हिन्दीभाषया आङ्ग्लभाषया वा लिखितवाक्येषु केषाञ्चन पञ्चवाक्यानां संस्कृतेन अनुवादं कुरुत ।</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. भारतस्य वीरसैनिकाः देशरक्षायै सदा तत्पराः भवन्ति । 2. बाल्यकाले सर्वे बालकाः विद्यालयं गत्वा अध्ययनं कुर्युः । 3. सर्वे छात्राः कठिनं परिश्रमं कृत्वा सफलताम् अलभन्त । 	5

	<p>4. शिष्याः आचार्यात् व्याकरणशास्त्रं पठिष्यन्ति ।</p> <p>5. यूयं गृहं परितः वृक्षान् आरोपयत ।</p> <p>6. सः अश्वः एकेन पादेन खञ्जः आसीत् ।।</p> <p>7. भवन्तः कस्मिन् विद्यालये पठन्ति? / भवान् कस्मिन् विद्यालये पठति?</p>	
	<p>खण्डः - 'ग'</p> <p>अनुप्रयुक्त-व्याकरणम् 15 अङ्काः</p>	
4.	<p>अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कृत्वा लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(क) अन्धन्तमः प्रविशन्ति <u>ये + अविद्याम्</u> उपासते ।</p> <p>(ख) <u>रघोरुदारामपि</u> गां निशम्य ।</p> <p>(ग) कवचिनो दण्डिनो <u>निषङ्गिणः + च</u> रक्षितारः ।</p> <p>(घ) कुमार! <u>कृतं कृतमश्नेन</u> ।</p>	1×3=3
5.	<p>रेखाङ्कितपदानां प्रकृतिप्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(क) (i) अर्ह्+शतृ</p> <p>(ख) (iii) उपदेष्टारः</p> <p>(ग) (iv) कर्मसङ्ग + णिनि</p> <p>(घ) (ii) घोरा</p>	1×3=3
6.	<p>मञ्जूषायां प्रदत्तैः समुचितैः अव्ययपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा वाक्यानि लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(क) जगदेकनाथः रघुः कौत्सं <u>भूयः</u> अकथयत् ।</p> <p>(ख) <u>श्वः</u> क्रियमाणं कार्यम् अद्यैव समापयेत् ।</p> <p>(ग) पुत्तलिकायाः वचनं श्रुत्वा राजा <u>तूष्णीम्</u> अभवत् ।</p> <p>(घ) अथ परितो पर्वतश्रेणीव मेघमाला <u>सहसा</u> प्रादुरभूत् ।</p>	1×3=3
7.	<p>कोष्ठके प्रदत्तशब्देषु समुचितां विभक्तिं प्रयुज्य वाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(क) अहं <u>गमनात्</u> पूर्वं तव दर्शनम् इच्छामि । (गमन)</p> <p>(ख) अलम् <u>चिन्तया</u> । (चिन्ता)</p> <p>(ग) अश्वारोही <u>स्वकार्यात्</u> न विरमति । (स्वकार्य)</p>	1×3=3

	(घ) धनं दानं/ दानेन/ दानात् विना सफलं न भवति । (दान)	
8.	अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समुचितं विग्रहं समस्तपदं वा चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्) (क) (ii) योगस्य शिक्षा (ख) (i) सविस्तरम् (ग) (iv) महान् उत्साहः यस्य सः (घ) (iii) सुकृतदुष्कृते	1×3=3
	खण्डः - (घ) (i) पठितावबोधनम् 25 अङ्काः	
9.	अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत – (अ) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) शिल्पिभिः (ii) जलमध्ये (iii) सर्वस्वदक्षिणम् (आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) ब्राह्मणः उज्जयिनीं यावत्प्रत्यागच्छति तावद्देदीप्यमानशरीरः समुद्रो ब्राह्मणरूपी सन् तमागत्यावदत् । (ii) राज्ञा यज्ञार्थं देवमुनिगन्धर्वयक्षसिद्धादयश्च समाहूताः । (iii) ब्राह्मणः गन्धपुष्पादिषोडशोपचारं विधायान्ब्रवीत् “भोः समुद्र! विक्रमार्को राजा यज्ञं करोति । तेन प्रेषितोऽहं त्वामाह्वातुं समागतः ।” (इ) निर्देशानुसारम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) समुद्रः (ii) गत्वा (iii) सर्वस्वदक्षिणम्	5 1/2×2=1 1×2=2 1×2=2
10.	अधोलिखितं पद्यं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत - (अ) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) कौत्सेन (ii) भक्तिम् (iii) विद्या	5 1/2×2=1

	<p>(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) कौत्सेन गुरुदक्षिणायै महर्षिः निवेदितः ।</p> <p>(ii) महर्षिः अस्खलितोपचारां भक्तिम् अगणयत् ।</p> <p>(iii) समाप्तविद्यः कौत्सः महर्षिं गुरुदक्षिणायै न्यवेदयत् ।</p> <p>(इ) निर्देशानुसारम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) अगणयत्</p> <p>(ii) भक्तिम्</p> <p>(iii) विज्ञापितः</p>	<p>1×2=2</p> <p>1×2=2</p>
11.	<p>अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत –</p> <p>(अ) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) कथयितव्यम्</p> <p>(ii) कौशल्या</p> <p>(iii) अश्वः</p> <p>(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) भगवतः सुगृहीतनामधेयस्य वाल्मीकेः ।</p> <p>(ii) ‘अश्वोऽश्वः’ इति नाम पशुसमाम्नाये साङ्गामिके च पठ्यते ।</p> <p>(iii) बटुभिः अश्वोऽश्व इति कोऽपि भूतविशेषो जनपदेष्वनुश्रूयते ।</p> <p>(इ) निर्देशानुसारम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) जात</p> <p>(ii) अश्वः</p> <p>(iii) जात!</p>	<p>5</p> <p>½×2=1</p> <p>1×2=2</p> <p>1×2=2</p>
12.	<p>अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत – (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(क) अहम् आश्रमस्य सर्वविधम् किं प्रेषितवती?</p> <p>(ख) काभिः द्विगुणितो महान्धकारः?</p> <p>(ग) भवन्तः केषां प्रत्यक्षमनुभवं विधास्यन्ति?</p> <p>(घ) केषु अत्यासङ्गः पुरुषं नाशयति?</p> <p>(ङ) राजा सर्वोऽपि ब्राह्मणसमूहो कया तोषितः?</p>	<p>1×4=4</p>
13.	<p>अधोलिखितस्य श्लोकस्य अन्वयं लिखत ।</p> <p>(नरः) कर्माणि कुर्वन् एव इह शतं समाः जिजीविषेत् । इतः अन्यथा नास्ति, एवं त्वयि नरे कर्म न लिप्यते ।</p>	<p>3</p>

14.	<p>अधोलिखितस्य श्लोकस्य भावार्थं संस्कृतभाषया लिखत ।</p> <p>छात्राः श्लोकस्य भावार्थं संस्कृतेन स्वयं लेखिष्यन्ति । समुचितभावार्थाय पूर्णाः अङ्काः प्रदेयाः । व्याकरणिकाशुद्धीनां कृते आंशिकरूपेण अङ्काः कर्तनीयाः ।</p> <p style="text-align: center;">अथवा</p> <p>‘कार्यं वा साधयेयम्, देहं वा पातयेयम्’ इति पाठम् आधृत्य शिववीरचरस्य चरित्रचित्रणं छात्राः सङ्क्षेपेण संस्कृतभाषया लेखिष्यन्ति । समुचिततथ्यानां कृते पूर्णाः अङ्काः प्रदेयाः । व्याकरणिकाशुद्धीनां कृते आंशिकरूपेण अङ्काः कर्तनीयाः ।</p>	3
	खण्डः - (घ)	
	(ii) संस्कृत-साहित्येतिहासस्य सामान्यः परिचयः 10 अङ्काः	
15.	<p>अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(क) (iii) अश्वघोषः (ख) (i) द्वाविंशतिः (ग) (ii) काशीनाथमिश्रः (घ) (iv) रामायणम्</p>	1×3=3
16.	<p>प्रश्नानाम् उत्तराणि विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(क) (iv) सुबन्धुः (ख) (iii) चन्द्रापीडम् (ग) (i) गद्यम् (घ) (ii) कविकर्णपूरः</p>	1×3=3
17.	<p>प्रदत्तविकल्पेभ्यः समुचितम् उत्तरं चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(क) (i) दश (ख) (iii) चतुर्थः (ग) (iv) मृच्छकटिकस्य (घ) (ii) मुद्राराक्षसम् (ङ) (iii) कृष्णमिश्रः</p>	1×4=4

खण्ड: - 'ङ'		
छन्दोऽलङ्कारपरिचयः - 10 अङ्काः		
18.	<p>(अ) अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(क) ISS</p> <p>(ख) ननमयययुतेयं मालिनी भोगिलोकैः</p> <p>(ग) पापान्निवारयति योजयते हिताय, गुह्यं निगूहति गुणान् प्रकटीकरोति ।</p> <p>(घ) यमनसभलागः ।</p> <p>(आ) अधोलिखितश्लोकपङ्क्तिषु प्रयुक्तं छन्दः परिचीय तस्य नाम लिखत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) अनुष्टुप्</p> <p>(ख) उपजातिः</p> <p>(ग) शिखरिणी</p>	<p>1×3=3</p> <p>1×2=2</p>
19.	<p>(अ) अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(क) वर्णसाम्यमनुप्रासः</p> <p>(ख) अभिधाने श्लेष उच्यते ।</p> <p>(ग) पतितैः पतमानैश्च पादपस्थैश्च मारुतः । कुसुमैः पश्य सौमित्रे! क्रीडन्निव समन्ततः ॥</p> <p>(घ) साधर्म्यमुपमा भेदे ।</p> <p>(आ) अधोलिखितासु श्लोकपङ्क्तिषु प्रयुक्तालङ्कारस्य नाम लिखत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) रूपकम्</p> <p>(ख) उपमा</p> <p>(ग) अनुप्रासः</p>	<p>1×3=3</p> <p>1×2=2</p>
